

แนวทางการพัฒนาสู่ความยั่งยืนและเจริญเติบโตของวิสาหกิจชุมชน The approach for sustainable development and growth community Enterprise

รัชณี รูปหล่อ^{1*} ดุษฎี พรหมทัต² และ วัลภา ว่องวิริกุล³

¹ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ²รองศาสตราจารย์ สาขาบริหารธุรกิจเกษตร คณะบริหารธุรกิจและเทคโนโลยีสารสนเทศ

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณภูมิ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13000

³นักวิชาการปฏิบัติการพิเศษ สำนักงานการปฏิรูปที่ดินจังหวัดสุพรรณบุรี

จังหวัดสุพรรณบุรี 72000

บทคัดย่อ

การศึกษาแนวทางการพัฒนาสู่ความยั่งยืนและเจริญเติบโตของวิสาหกิจชุมชน เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการพัฒนาอาชีพสู่รูปแบบวิสาหกิจชุมชน การดำเนินงานและปัญหาในการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชน เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก และการสังเกตควบคู่ไปกับการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูล ผลการศึกษาพบว่าวิสาหกิจชุมชนเกิดจากหน่วยงานภาครัฐเข้าไปส่งเสริมให้เกิดการรวมกลุ่มของคนในชุมชนเพื่อขอรับการสนับสนุนปัจจัยการผลิตและเงินทุน แต่การดำเนินงานเป็นลักษณะกิจการส่วนตัว ปัญหาที่พบคือไม่สามารถขยายตลาดได้ ไม่สามารถดำเนินงานในรูปแบบของกลุ่มวิสาหกิจได้ ทำให้วิสาหกิจชุมชนอ่อนแอและมีแนวโน้มการยกเลิกกลุ่ม แต่ยังดำเนินการผลิตในลักษณะของผลิตภัณฑ์ชุมชน แนวทางการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนสู่ความยั่งยืน มีโอกาสขยายตัวเชิงธุรกิจได้จึงต้องเริ่มจากผู้ที่มีความสามารถ มีธรรมาภิบาล เป็นที่ยอมรับของสมาชิกและมีความสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชน และได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐในการสร้างเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน และสร้างตลาดภายในท้องถิ่น

Abstract

The development method to sustainable and growth of community enterprises is a qualitative study. This aims to professional development model to community enterprise. This is done by collecting data by dept interview, observation and analysis. By the result found that the government organization supported to subsidies capital and equipments, but operating by private-owned enterprises. Problems concerning marketing weakness, unable to expand the market. This weakness resulted in a slow pace of development of community enterprises and a high possibility of dissolution, but are still operating in form of OTOP. Important characteristics of community enterprises that were able to expand business included strong leadership, sacrificing, being accepted among members, continual progress, and good governance, should give emphasis to local market by making products which are accepted by local people and have community enterprise network.

คำสำคัญ : การพัฒนา วิสาหกิจชุมชน ความยั่งยืน เจริญเติบโต

Keywords : Development, Community Enterprises , Sustainable, Growth

*ผู้นิพนธ์ประสานงานไปรษณีย์อิเล็กทรอนิกส์ racha_tew@hotmail.com โทร.08 1710 5789

1. บทนำ

1.1 ความสำคัญและที่มาของปัญหา

ปัจจุบันการรวมตัวเพื่อประกอบกิจการในระดับรากหญ้าของชุมชนท้องถิ่นมีหลายลักษณะ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นกิจการขนาดเล็ก การรวมตัวมักจะอยู่ในลักษณะกลุ่มกิจกรรม หรือกลุ่มอาชีพที่ได้รับการส่งเสริมจากหน่วยงานต่างๆ และบางกลุ่มได้มีการดำเนินการเพื่อช่วยเหลือกันในลักษณะเครือข่าย ซึ่งลักษณะการรวมกลุ่มอาจมีรูปแบบต่างๆ เช่น กลุ่มแม่บ้านสหกรณ์การเกษตร กลุ่มผู้ผลิตสินค้า หรือชมรมต่างๆ เป็นต้น ทั้งนี้การรวมกลุ่มดังที่กล่าวมามีวัตถุประสงค์หลักที่สำคัญคือ เพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกันของสมาชิกในกลุ่มและสร้างความเข้มแข็งในการดำเนินงานการสร้างอำนาจต่อรองด้านต่างๆ

นโยบายภาครัฐที่ส่งเสริมการพัฒนาผลิตภัณฑ์ในท้องถิ่นที่เป็นที่รู้จักในโครงการ “หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์” เพื่อสนับสนุนให้ผลิตภัณฑ์ในระดับท้องถิ่นสามารถออกสู่ตลาดต่างประเทศได้ อันจะส่งผลต่อการสร้างรายได้ของชุมชนท้องถิ่น ความมั่นคงในอาชีพ ให้คนในชุมชนท้องถิ่นสามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเองและครอบครัวให้ดีขึ้นและส่งผลดีต่อเศรษฐกิจโดยรวมของประเทศ ซึ่งผลิตภัณฑ์ในท้องถิ่นจำนวนหนึ่งอยู่ในระดับที่ไม่พร้อมจะเข้ามาแข่งขันทางการค้าได้เนื่องจากขาดแหล่งเงินทุนและขาดการพัฒนาที่ต่อเนื่อง ภาครัฐจึงได้มีการส่งเสริมให้ชุมชนมีการดำเนินงานในลักษณะของการรวมกลุ่มผลิตเพื่อให้เกิดความเข้มแข็งในการผลิต การบริหารจัดการ การตลาด ตลอดจนความเข้มแข็งทางการเงิน ให้สามารถผลิตสินค้าโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นและทรัพยากรที่มีอยู่มาใช้เพื่อสร้างงานและสร้างรายได้แก่ครอบครัว ด้วยการจัดตั้งวิสาหกิจชุมชนขึ้นตามพระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. 2548 (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2546) ซึ่งเป็นการส่งเสริม สนับสนุนเศรษฐกิจชุมชนให้มีความเข้มแข็ง ในการสร้างโอกาสและรายได้ของชุมชน การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน การพัฒนาความสามารถในการจัดการและพัฒนารูปแบบของวิสาหกิจชุมชน เพื่อให้สามารถพัฒนาไปสู่การเป็นผู้ประกอบการของหน่วยธุรกิจที่สูงขึ้นด้วยการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นและทรัพยากรในท้องถิ่นมาใช้ร่วมกันในเชิงธุรกิจ

จากจากนโยบายดังกล่าวทำให้เกิดคำถามที่ว่าชุมชนท้องถิ่นจะสามารถรวมตัวกันเพื่อสร้างความเข้มแข็งในเชิงธุรกิจได้นั้น ถ้าดำเนินการในรูปแบบของวิสาหกิจชุมชนแล้วทำอย่างไรถึงจะทำให้เกิดการพัฒนาและมีความยั่งยืน

1.2 วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาชุมชนท้องถิ่นและการพัฒนาอาชีพสู่รูปแบบวิสาหกิจชุมชน
2. เพื่อศึกษาการดำเนินกิจกรรมของวิสาหกิจชุมชน
3. สภาพปัญหา และการสร้างองค์ความรู้ของวิสาหกิจชุมชน
4. เพื่อศึกษาแนวทางในการพัฒนาของวิสาหกิจชุมชน

1.3 ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาการพัฒนาอาชีพของชุมชนในท้องถิ่นในรูปแบบของวิสาหกิจชุมชน กลุ่มการผลิตสินค้า โดยเลือกศึกษาจากกลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่มีความเข้มแข็งและมีศักยภาพในการพัฒนาสู่ความยั่งยืนในพื้นที่จังหวัดสุพรรณบุรีจำนวน 10 กลุ่ม เพื่อให้ผลการศึกษาค้นคว้าเกิดประโยชน์สูงสุดตามเป้าหมายที่วางไว้ ได้กำหนดหลักเกณฑ์ในการเลือกพื้นที่ที่จะศึกษาและกลุ่มวิสาหกิจชุมชนดังนี้คือ

- 1) วิสาหกิจชุมชนและเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนในพื้นที่จังหวัดสุพรรณบุรีที่มีการจดทะเบียนเป็นวิสาหกิจชุมชนตาม พ.ร.บ.วิสาหกิจชุมชน พ.ศ. 2548
- 2) เป็นวิสาหกิจชุมชนที่เป็นกลุ่มการผลิตสินค้า จากภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้วยการนำทรัพยากรท้องถิ่นมาใช้ร่วมกัน หรือการนำเทคโนโลยีมาใช้ร่วมกับอาชีพหรือภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้น
- 3) เป็นวิสาหกิจชุมชนที่สามารถพัฒนาให้เกิดความยั่งยืน มั่นคงต่ออาชีพและความเป็นอยู่ของคนชุมชนท้องถิ่นนั้น
- 4) วิสาหกิจชุมชนมีศักยภาพที่จะสร้างความมั่นคงในอาชีพ สมาชิกมีรายได้ที่สูงขึ้น

1.4 แนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง (กรมส่งเสริมการเกษตร, 2548)

เศรษฐกิจพอเพียงหมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะ ต้องมีระบบ ภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควรต่อการมีผลกระทบใดๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน ทั้งนี้จะต้อง อาศัยความรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวัง เศรษฐกิจพอเพียงสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการปฏิบัติตนได้ ในทุกระดับ โดยเน้นการปฏิบัติบนทางสายกลางและการพัฒนาอย่างเป็นขั้นตอน ความพอเพียงจะต้องประกอบด้วย คุณลักษณะ 3 ประการด้วยกันคือ 1) ความ 2) ความมีเหตุผล 3) การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในการตัดสินใจและการดำเนิน กิจกรรมต่าง ๆ ให้อยู่ในระดับพอเพียงต้องอาศัยเงื่อนไขสำคัญ 2 ประการคือ เงื่อนไขความรู้ และเงื่อนไขคุณธรรม

การเกษตรตามแนวทฤษฎีใหม่กับการพัฒนาองค์กรการเกษตร (ดาราวรรณ วิรุฬผล 2545 อ้างโดย สุภาพ สุทธิรักษ์. 2551)

คัดลอกจากบางตอนของตามรอยพระยุคลบาทสู่เศรษฐกิจพอเพียง มิติใหม่ของการพัฒนาเศรษฐกิจ การเกษตรราชสดุดีเฉลิมพระเกียรติคุณพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช เมื่อเกษตรกรเข้าใจใน หลักการและได้ลงมือปฏิบัติตามจนได้ผล มีความเข้มแข็งและสามารถพึ่งพาตนเองแล้ว เกษตรกรก็จะพัฒนาตนเอง จากชั้น “พออยู่พอกิน” ไปสู่ชั้น “อุมชูตัวเองได้” คือนอกจากจะมีพอเพียงในระดับไร่นาแล้วยังสามารถช่วยเหลือ เกื้อกูลกันในระดับชุมชน จนสามารถมีสวัสดิการที่พอเพียงในชุมชน เพื่อรองรับกับความเสี่ยงภัยและความไม่แน่นอน ต่างๆ ที่จะเกิดขึ้นในชีวิตของตน ครอบครัว และชุมชนเกษตรกรจึงควรที่จะสร้างความเข้มแข็งในระดับชุมชนด้วยการ รวมกลุ่มการดำเนินงานในทางสายกลางตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เป็นหลัก กล่าวคือ ให้เกษตรกรรวมพลังกันใน รูปกลุ่ม หรือสหกรณ์เป็นการร่วมแรงร่วมใจกันดำเนินการในด้านต่างๆ แบบมีส่วนร่วมอย่างเท่าเทียมกัน เพื่อให้เกิด ความพอเพียงและความสามารถในการอุมชูตัวเองได้ ในระดับชุมชน โดยที่องค์กรเกษตรกรที่เกิดขึ้นควรมีการ ดำเนินการในด้านต่าง ๆ ดังต่อไปนี้คือ 1) การผลิต 2) การตลาด 3) ความเป็นอยู่ 4) สวัสดิการ 5) การศึกษา 6) สังคมและศาสนา อันเป็นหลักประกันพื้นฐานของการ “อุมชูตัวเอง” ได้ในระดับชุมชน ทั้งในด้านเศรษฐกิจและสังคม ได้ในที่สุด การร่วมแรงร่วมใจกันคือกุญแจสู่ความการอุมชูตัวเองของเกษตรกร

แนวคิดการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนแบบองค์รวม และแยกส่วน (กรมส่งเสริมการเกษตร, 2551)

1. การพัฒนาวิสาหกิจชุมชนแบบองค์รวม กระบวนการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนแบบชุมชนแบบองค์ รวม เป็นระบบที่เชื่อมโยงวิสาหกิจชุมชนสู่บริบทชุมชนในระบบย่อยและระบบใหญ่ทั้งหมดด้วยความเชื่อพื้นฐานที่ว่า ความเชื่อมโยงคือสถานะที่องค์ประกอบของวิสาหกิจชุมชนทุกส่วนมีความสัมพันธ์กันภายในบริบทที่ซับซ้อนและมีกระบวนการ ที่ต่อเนื่องจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างบริบททางสังคม วัฒนธรรม วิถีชีวิต และสิ่งแวดล้อมที่หลากหลายภายในชุมชน ในการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนจึงจำเป็นต้องเรียนรู้ถึงบริบทชุมชนที่มีความพันกันกับวิสาหกิจชุมชน ยึดคนเป็นศูนย์กลางใน การพัฒนา มุ่งเน้นการพึ่งพาตนเองของชุมชน การค้นหาศักยภาพของชุมชนภายใต้ภูมิปัญญาที่มีอยู่ เพื่อแก้ไขปัญหาที่ เกิดขึ้นจนทำให้เกิดความเข้มแข็งของชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้

2. การพัฒนาวิสาหกิจชุมชนแบบแยกส่วน แนวทางในการพัฒนาสู่ความเจริญเติบโตอย่างยั่งยืนของ วิสาหกิจชุมชนลักษณะของการมองแบบแยกส่วนตามองค์ประกอบของการดำเนินธุรกิจอุตสาหกรรมเริ่มตั้งแต่ กระบวนการผลิต การบริหารจัดการ ผลผลิต การขนส่ง การบริหารสินค้าคงคลัง การเงิน และการตลาด ทิศทางของ วิสาหกิจชุมชน การวางแผนการดำเนินงานด้านการตลาด การวิเคราะห์ผลการดำเนินงาน การบริหารสมาชิก เป็นต้น ซึ่งเป็นเครื่องมือหลักที่ทำให้ทราบถึงศักยภาพของวิสาหกิจชุมชนเพื่อนำไปสู่แนวทางการเรียนรู้และได้พัฒนากิจการ วิสาหกิจชุมชนอย่างเหมาะสม

1.5 เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

วิสาหกิจชุมชนเป็นกระบวนการประกอบกิจการของชุมชนเพื่อให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้ โดยมุ่งการใช้ภูมิปัญญาที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตและความต้องการของชุมชนเป็นหลัก และมุ่งเน้นการสร้างโอกาสและเพิ่มรายได้ทั้งระดับครัวเรือน กลุ่มองค์กร และเครือข่ายและชุมชน วิสาหกิจชุมชนจึงเป็นมีความสอดคล้องกับแนวความคิดพื้นฐานเกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งเป็นการหนุนและต่อเนื่องกัน ที่เกี่ยวกับกระบวนการคิด ตัดสินใจ และการดำเนินการอย่างสมดุล ซึ่งจะนำไปสู่กิจกรรม ผลผลิต และผลลัพธ์ในระดับของกลุ่มเป้าหมายเดียวกัน เพื่อไปสู่จุดมุ่งหมายเดียวกันคือเศรษฐกิจฐานรากเข้มแข็งและชุมชนพึ่งตนเองได้ มนูญ สอนเกิด (2550) ธุรกิจอื่นส่วนใหญ่มุ่งแสวงหาผลกำไรเป็นหลักและอาจจะไม่ให้ความสำคัญต่อชุมชนและสังคมเท่าที่ควร แต่วิสาหกิจชุมชนเป็นกระบวนการสร้างสรรค์ในการประกอบการบนพื้นฐานการใช้ความรู้ ภูมิปัญญา วัฒนธรรมและการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนอย่างรู้คุณค่า เพื่อผลประโยชน์ร่วมกันระหว่างชุมชน โดยมุ่งประโยชน์ทางสังคมแก่ชุมชนมากกว่าการแสวงหากำไร โดยเน้นการมีสุขภาพอนามัยและคุณภาพชีวิตที่ดีของคนในชุมชน และมุ่งต่อการรักษาระบบ นิเวศของชุมชน วิสาหกิจชุมชนจึงเกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชนร่วมกันในส่วนที่เกี่ยวกับกลุ่ม/องค์กร และกิจกรรม ด้านทุน การผลิต/อาชีพ ด้านรายได้ ด้านการบริหารจัดการ ด้านสิ่งแวดล้อม และด้านอื่นๆ ที่คนในชุมชนช่วยกันคิด ช่วยกันดำเนินการและรับผลประโยชน์ร่วมกัน เป็นการส่งเสริมการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการประกอบกิจการของชุมชน เพื่อสร้างโอกาสและรายได้ของชุมชนท้องถิ่น (สำนักงานเกษตรจังหวัดจันทบุรี (2550) การร่วมกันเสริมสร้างและสั่งสมทุนทางสังคมเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่ทรงคุณค่ามหาศาล เพราะทุนทางสังคมหมายถึงพลังที่มีอยู่ในชุมชนและสังคม เกิดจากการรวมตัวของกลุ่มคนที่อยู่ร่วมกัน ทำกิจกรรมร่วมกัน มีความไว้วางใจกัน มีความผูกพัน มีความช่วยเหลือกัน ความเข้มแข็งของชุมชน จึงเกิดจากการนำความรู้ที่มีอยู่แล้วและมีความเป็นเอกลักษณ์มาพัฒนาต่อด้วยการนำทรัพยากร ปัจจัยการผลิตต่างๆ แล้วสร้างสินค้าใหม่ที่มีเอกลักษณ์ มีการนำความรู้และเทคโนโลยีไปต่อยอดและพัฒนาสินค้าที่เป็นผลิตภัณฑ์ชุมชนเพื่อเพิ่มมูลค่าด้วยกระบวนการร่วมกัน ค้นหาลิงคิจ ที่เป็จุดแข็งของชุมชนให้คนในชุมชนเกิดพลังร่วมและมีจิตสำนึกที่ดีต่อส่วนรวม ซึ่งจะนำไปสู่การสร้างภูมิคุ้มกันให้กับชุมชนนั้นๆ สุวรรณิ คำมัน (2550)

การวิจัยรูปแบบเครือข่ายการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนอย่างยั่งยืนในเขตพื้นที่ภาคตะวันตก จังหวัด ในมิติของการตลาด การผลิต การพัฒนาผลิตภัณฑ์ และการแลกเปลี่ยนความรู้โดยเน้นการตลาดเป็นหลัก เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือการสัมภาษณ์เชิงลึก เพื่อศึกษาบริบทชุมชนและศักยภาพของกลุ่มอาชีพ ผลการวิจัยพบว่าบริบทและศักยภาพของกลุ่มอาชีพมีความแตกต่างกันไปตามลักษณะของผลิตภัณฑ์ที่ผลิต การบริหารจัดการของคณะกรรมการบริหารกลุ่มและคุณสมบัติของสมาชิกกลุ่ม โดยยังไม่มีมีการดำเนินงานในรูปแบบเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน กระบวนการ พัฒนาเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนด้วยการนำผลิตภัณฑ์ไปจำหน่ายทั้งในและนอกพื้นที่จังหวัดกาญจนบุรีผลการดำเนินกิจกรรมสำเร็จในระดับปานกลาง ผลการพัฒนาเครือข่ายความร่วมมือขององค์กรเพื่อการสนับสนุนการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนยังไม่ชัดเจน โดยมีข้อเสนอแนะเพื่อการศึกษาต่อเนื่องคือควรศึกษากระบวนการดำเนินกิจกรรมวิสาหกิจชุมชนเพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกที่จะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาชุมชน หน่วยงานที่เกี่ยวข้องต่อการพัฒนาเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนควรให้ความสำคัญต่อการพัฒนาศักยภาพเชิงธุรกิจ (ขวลิต สันถะโกมล และคณะ, 2548)

การศึกษาการกำหนดกลยุทธ์เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการของวิสาหกิจชุมชนในเขตปฏึกุที่ดินกรณี: วิสาหกิจชุมชนกลุ่มโคเนื้อตำบลกระเสี้ยว อำเภอด่านช้าง จังหวัดสุพรรณบุรี ศึกษากระบวนการทำงานด้านการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนเพื่อหาสาเหตุของปัญหาการจัดการวิสาหกิจชุมชนที่ส่งผลกระทบต่อการทำงานและเพื่อกำหนดกลยุทธ์ให้เป็นแนวทางในการพัฒนาประสิทธิภาพด้านการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชน โดยเก็บรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิและปฐมภูมิด้วยการสัมภาษณ์กลุ่มวิสาหกิจชุมชน 2 กลุ่มคือ กลุ่มวิสาหกิจชุมชนกลุ่ม โคเนื้อ จังหวัดสุพรรณบุรี และกลุ่มผู้เลี้ยงวัวบ้านเขาแม่แกจังหวัดนครสวรรค์ วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้แผนผังสาเหตุและผล และการวิเคราะห์จุดอ่อนจุดแข็ง โอกาสและอุปสรรคของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ผลการศึกษาพบว่าปัจจัยหลักที่ส่งผลกระทบต่อ

การดำเนินงานคือปัญหาประสิทธิภาพการบริหารจัดการ เนื่องจากกลุ่มผู้นำขาดความรู้ในด้านการบริหารจัดการกลุ่ม และการจัดการระบบบัญชี สมาชิกขาดความรู้ในการรวมกลุ่ม และยังไม่มีความพร้อมในการเข้าร่วมกิจกรรม ซึ่งมีความสำคัญและส่งผลกระทบต่อการทำงานเป็นอย่างยิ่ง (ภัทรสิริย์ อันทรจัน และสุพงษ์ วิบูลย์เศรษฐ. 2551)

การศึกษาการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนขนาดกลางและขนาดย่อมในภาคการเกษตร กรณีการแปรรูปอาหาร โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยที่กำหนดความสามารถในการทำกำไรของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมตามทฤษฎีสถิตของการจัดการ (Balance Scorecard) พบว่าปัจจัยที่มีต่อความสามารถในการทำกำไรของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมคือระบบการผลิต ความสามารถในการบริหารจัดการ การบริหารเชิงคุณภาพ สมรรถนะของพนักงาน ความพึงพอใจและความภักดีของลูกค้า โดยปัจจัยที่มีความสำคัญต่อความสามารถในการทำกำไรอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติคือ ระบบการผลิต การบริหารเชิงคุณภาพ ความภักดีของลูกค้า และความพึงพอใจของลูกค้า โดยมีข้อเสนอแนะจากการวิจัยให้ผู้ประกอบการวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมต้องมีการรวมกลุ่มเพื่อหาตลาดการพัฒนาด้านการบริหารจัดการ การพัฒนาเทคโนโลยีการผลิต การพัฒนาสมรรถนะของพนักงาน และการวิจัยและพัฒนา โดยภาครัฐต้องให้การสนับสนุนด้านต่างๆ เช่น การตั้งศูนย์พัฒนาบุคลากร การจัดตั้งศูนย์ข้อมูลทางธุรกิจ และการแนะนำทางด้านการเงิน (สุภาพ สุทธิรักษ์, 2549).

การศึกษาโครงการพัฒนาธุรกิจของกลุ่มเกษตรกรในชนบทที่มีกิจกรรมเสริมรายได้ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือในจังหวัดขอนแก่น นครราชสีมา อุบลราชธานี มุกดาหาร และอำนาจเจริญ ผลการศึกษาพบว่าปัญหาและอุปสรรคที่สำคัญในการพัฒนาธุรกิจมี 3 ด้านคือ 1) ปัญหาข้อมูลเกี่ยวกับเกษตรกร โดยข้อมูลเกี่ยวกับสถานะและการดำเนินงานของกลุ่มเกษตรกรขาดความสมบูรณ์ และอยู่กระจัดกระจายตามหน่วยงานที่เข้าไปส่งเสริมทำให้ยากต่อการกำหนดนโยบายในการพัฒนา 2) ปัญหานโยบาย พบว่านโยบายของหน่วยงานต่างๆ ขาดความชัดเจนเนื่องจากการดำเนินงานตามแนวคิด 2 ประการคือแนวคิดในการส่งเสริมให้เกษตรกรมีรายได้เสริมนอกเหนือจากอาชีพการเกษตรโดยมีการช่วยเหลือด้วยการจัดหาปัจจัยต่างๆ ให้แก่เกษตรกร ส่วนแนวคิดที่ 2 คือแนวคิดที่มุ่งสนับสนุนให้เกษตรกรมีธุรกิจเป็นของตนเองที่ยั่งยืนให้เกษตรกรมีขีดความสามารถเพิ่มขึ้นจนสามารถมีธุรกิจของตนเองและมีรายได้ที่มั่นคง ซึ่งทั้ง 2 แนวคิดมีแนวทางการปฏิบัติที่แตกต่างกัน และ 3) ปัญหาในการดำเนินงานพัฒนาธุรกิจของกลุ่มเกษตรกร พบว่าเกษตรกรมีปัญหาด้านการจัดการ การเพิ่มขีดความสามารถ การตลาด เงินทุน และปัญหาด้านการประสานงานกับหน่วยงานต่างๆ (ไมตรี วสันต์วงศ์, 2548)

การศึกษาการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนสู่ความเข้มแข็ง กรณีดอกไม้ประดิษฐ์จากใบยางพารา เพื่อศึกษาสภาพการผลิต การตลาดดอกไม้ประดิษฐ์จากใบยางพาราของวิสาหกิจชุมชน ศึกษาระดับศักยภาพและปัจจัยที่มีต่อการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนสู่ความเข้มแข็ง ผลการศึกษาพบว่า การผลิตดอกไม้ประดิษฐ์จากใบยางพาราส่วนใหญ่ใช้วัตถุดิบจากธรรมชาติคือใบยางพาราที่เป็นของสมาชิกเอง โดยใช้แรงงานจากสมาชิกกลุ่ม เงินทุนส่วนใหญ่ได้มาจากค่าหุ้นของสมาชิก และได้รับผลตอบแทนร้อยละ 17.91 ด้านการตลาดพบว่ารูปแบบของผลิตภัณฑ์ยังไม่หลากหลาย เน้นการขายส่งให้กับพ่อค้าคนกลาง โดยมีการส่งเสริมการตลาดหลายรูปแบบ เช่น การออกร้านและโฆษณาทางวิทยุ ส่วนโอกาสทางการตลาดพบว่า จุดแข็งที่สำคัญคือความได้เปรียบด้านวัตถุดิบและความเป็นผู้นำของกลุ่ม จุดอ่อนที่สำคัญคืออุปกรณ์ไม่ทันสมัย ส่วนแบ่งตลาดมีน้อย โอกาสที่สำคัญคือกระแสนิยมการใช้ผลิตภัณฑ์ที่ผลิตจากวัสดุธรรมชาติ คู่แข่งขันมีน้อย ส่วนอุปสรรคที่สำคัญคือไม่มีการรับรองมาตรฐานสินค้าจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและรายได้อยู่ในระดับต่ำ ผลการศึกษาศักยภาพของวิสาหกิจชุมชนพบว่าระดับความเข้มแข็งอยู่ในระดับดี แต่เมื่อพิจารณาแต่ละด้านระดับศักยภาพที่อยู่ในระดับดีมี 3 ด้านคือ ด้านทิศทางของวิสาหกิจชุมชน ด้านบริหารการตลาด และด้านการบริหารสมาชิก ส่วนที่เหลือ 4 ด้านคือ การวางแผนการดำเนินงาน การจัดการสินค้าและบริการ การจัดการความรู้และข้อมูลข่าวสาร และด้านผลลัพธ์การดำเนินงานมีศักยภาพอยู่ในระดับปานกลาง ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนสู่ความเข้มแข็งมี 2 ตัวแปรคือมีความสัมพันธ์กับความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติคือการมีส่วนร่วม

การวิเคราะห์ความเข้มแข็งของชุมชนตามแนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืนประชากรที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ ประชากรทั่วไป คณะกรรมการบริหาร สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล พนักงานส่วนตำบล ในเขตองค์การบริหาร พัฒนานิคมและองค์การบริหารส่วนตำบลชนน้อย ผลการศึกษาพบว่าระดับความเข้มแข็งของชุมชนขององค์การบริหารส่วนตำบลพัฒนานิคมและองค์การบริหารส่วนตำบลชนน้อยอยู่ในระดับปานกลางและผลการวิเคราะห์ถดถอย พหุเชิงซ้อน พบว่าภูมิปัญญาจากชาวบ้านในการประกอบอาชีพการเป็นสมาชิกองค์การชุมชนและความพอใจในองค์การ ชุมชนมีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกันกับความเข้มแข็งของชุมชนในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลพัฒนานิคมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติในขณะที่การเป็นสมาชิกองค์การชุมชนความพอใจในองค์กรชุมชน และการมีส่วนร่วมของประชาชน มีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกันกับความเข้มแข็งของชุมชนในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลชนน้อยอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติและองค์การบริหารส่วนตำบลเป็นปัจจัยทางด้านการเมืองท้องถิ่นที่มีส่วนช่วยในการสร้างความเข้มแข็งชุมชน (จิรศักดิ์ ปาลิพงษ์พันธ์, 2545)

การศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของธุรกิจชุมชนในประเทศโดยศึกษาและเจาะลึกธุรกิจชุมชน 44 แห่ง ในเขตภาคเหนือ ตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคกลางและภาคใต้ ภาคละ 5 แห่งและในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 8 แห่งและเป็นกรณีศึกษาเครือข่ายธุรกิจชุมชนอีก 5 แห่ง ตามภูมิภาคต่างๆ ผลการศึกษาพบว่าปัจจัยภายในและภายนอกมีผลต่อการพัฒนาหรือความสำเร็จของธุรกิจชุมชน/เครือข่ายคือทรัพยากรมนุษย์ เงินทุนและระบบการจัดการและปัจจัยภายนอกที่มีต่อความสำเร็จของธุรกิจชุมชน/เครือข่ายคือลักษณะพื้นฐานของชุมชนอันได้แก่แนวคิดในการทำงานร่วมกัน ชื่อเสียงทางวัฒนธรรม ภูมิปัญญาดั้งเดิม องค์กรสนับสนุนและคุณค่าโดยปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาอย่างมากคือคุณค่าที่ดี และเป็นค่ารัยใหญ่ที่มีความต่อเนื่อง (รังสรรค์ ปิติปัญญา และคณะ, 2543)

2,1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างคือวิสาหกิจชุมชนในกลุ่มการผลิตสินค้าในจังหวัดสุพรรณบุรี โดยเลือกตัวอย่างแบบเจาะจง และเป็นวิสาหกิจชุมชนที่ได้จดทะเบียนและมีผลการประเมินของกรมส่งเสริมการเกษตรอยู่ในระดับดี มีความเข้มแข็ง และมีศักยภาพ ในการพัฒนาสู่ความยั่งยืน โดยเลือกวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดสุพรรณบุรีจำนวน 10 กลุ่ม คือ 1) กลุ่มเบญจรงค์บ้านหนองหิน 2) กลุ่มศิลปะไม้ไผ่ 3) กลุ่มอาหารไทยบ้านโคกคาม 4) กลุ่มเป็ดยวนบ้านแม่ประจักษ์ 5) กลุ่มปลูกข้าวโพดฝักอ่อนและแปรรูปอาหารสัตว์บ้านหนองพันยัง 6) กลุ่มปยุ่นน้ำหมักชีวภาพหนองบ่อ 7) กลุ่มแปรรูปอาหารจากปลาน้ำจืด ปลาแผ่น ปลาร้าผง 8) กลุ่มมหัศจรรย์น้ำส้มคว้นไม้ (เมจิก้า) 9) กลุ่มจักสานไทยทรงดำ สระยาโยสม 10) กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรแปรรูปข้าวเกรียบหัววังยาง

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บและรวบรวมข้อมูลคือ

1. แบบบันทึกข้อมูลทั่วไปที่เกี่ยวกับบริษัทชุมชน
2. แบบบันทึกข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ในกลุ่ม
3. แบบบันทึกข้อมูลจากการสัมภาษณ์สมาชิก
4. เครื่องบันทึกเสียง และภาพ

2.3 วิธีดำเนินการ

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่ม การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม และการจัดประชุมกลุ่มย่อย เพื่อแสดงความคิดเห็นร่วมกันระหว่างผู้วิจัยและสมาชิกในกลุ่ม โดยยึดหลักชุมชนเป็นศูนย์กลางในการแสดงความคิดเห็น ในการหาทางออกของปัญหาร่วมกัน การสร้างเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน ในการเก็บรวบรวมข้อมูลและการทำกิจกรรมแต่ละครั้งจะยึดหลักความสะดวกและความพร้อมของสมาชิกในกลุ่ม โดยการวิเคราะห์ข้อมูลจะดำเนินการไป พร้อม ๆ กับการเก็บรวบรวมด้วยการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูล การวิจัยครั้งนี้ประกอบด้วย

1. การสำรวจชุมชน (Survey) โดยการออกเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มวิสาหกิจชุมชน เพื่อศึกษาผลิตภัณฑ์ของวิสาหกิจชุมชน กระบวนการผลิต การตลาด การเงิน การบริหารจัดการ การแบ่งปันผลประโยชน์ สภาพเศรษฐกิจและสังคมครัวเรือน วิถีชีวิต และวัฒนธรรมของคนในท้องถิ่นที่เชื่อมโยงกับวิสาหกิจชุมชนนั้นๆ

2. การสัมภาษณ์ (interview) อย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ ซึ่งจะสัมภาษณ์แบบเจาะลึกจากผู้นำกลุ่ม และสมาชิกกลุ่ม

3. การสนทนากลุ่ม (focus group) การจัดประชุมกลุ่มย่อยเพื่อให้สมาชิกแสดงความคิดเห็นการให้คำปรึกษาหารือกันระหว่างผู้วิจัย ผู้นำกลุ่ม สมาชิกกลุ่ม การค้นหาปัญหา การเรียงลำดับความสำคัญของปัญหา และการหาวิธีการแก้ปัญหาหารือกัน เพื่อนำไปใช้เป็นแนวทางการในการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน

4. การสังเกต (observation) แบบไม่มีส่วนร่วม เพื่อตรวจสอบข้อมูลต่างๆ ที่ได้จากการสัมภาษณ์ ข้อมูลที่ได้มาใช้วิเคราะห์ร่วมกับข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์และข้อมูลจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น กรมส่งเสริมการเกษตร และสำนักงานจังหวัด

3.4 การวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวมได้โดยการสัมภาษณ์การสำรวจ สังเกต และการจัดกลุ่มสนทนา เพื่อค้นหาศักยภาพของกลุ่ม ปัญหา และหาแนวทางในการแก้ปัญหา ข้อมูลทั้งหมดจะนำมาใช้ในการวิเคราะห์และสังเคราะห์ โดยจะดำเนินไปพร้อมๆ กับการเก็บและรวบรวมข้อมูล และสรุปผลการ ศึกษาเพื่อให้เกิดการดำเนินการในขั้นการปฏิบัติ

3. ผลการศึกษาและอภิปรายผล

3.1 ผลการศึกษา

1) การศึกษาชุมชนท้องถิ่น และการพัฒนาอาชีพสู่รูปแบบวิสาหกิจชุมชน

การศึกษาชุมชนท้องถิ่นและการพัฒนาอาชีพสู่รูปแบบวิสาหกิจชุมชน พบว่าวิสาหกิจชุมชนทั้ง 10 กลุ่มเกิดจากการรวมกลุ่มของคนในชุมชนที่มีการประกอบอาชีพเดียวกัน มีความเป็นอยู่ที่สืบทอดวิถีชีวิตแบบดั้งเดิม ภายใต้ขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรมเดียวกัน กิจกรรมของวิสาหกิจชุมชนมีพื้นฐานมาจากการประกอบอาชีพของคนในชุมชนซึ่งเป็นชุมชนด้านการเกษตร มีการนำภูมิปัญญาด้านการประกอบอาชีพที่สืบทอดจากบรรพบุรุษและวิถีการดำรงชีวิตของคนในชุมชนมาพัฒนาต่อยอดสู่การประกอบอาชีพที่ก่อให้เกิดรายได้ในลักษณะของผลิตภัณฑ์ชุมชน โดยในระยะเริ่มแรกเป็นการรวมกลุ่มในลักษณะของกลุ่มแม่บ้าน กลุ่มเกษตรกร และกลุ่มสหกรณ์ และต่อมาได้มีการรวมกลุ่มเพื่อจดทะเบียนเป็นวิสาหกิจชุมชน โดยวัตถุประสงค์ของการรวมกลุ่มดังกล่าว เป็นเพียงเพื่อต้องการการสนับสนุนด้านการเงินจากหน่วยงานภาครัฐ

ผลิตภัณฑ์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นของไทยญวน

ผลิตภัณฑ์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นและวิถีชีวิตไทยทรงดำ

การใช้วัตถุดิบในท้องถิ่น

ผลิตภัณฑ์ชุมชนจากพื้นฐานอาชีพการเกษตร

2) การดำเนินกิจกรรมของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน

ผลการศึกษาพบว่า การดำเนินกิจกรรมของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเป็นลักษณะกิจการส่วนตัวที่มีการบริหารจัดการในลักษณะผู้จ้างและผู้รับจ้าง การจัดสรรผลประโยชน์เป็นลักษณะการจ้างงานระหว่างกัน การตัดสินใจโดยผู้นำกลุ่มซึ่งเป็นเจ้าของกิจการเอง ซึ่งเป็นผู้ที่มีศักยภาพในการพัฒนาตนเองสูง ขาดการพัฒนาาร่วมกันระหว่างสมาชิกในกลุ่ม กลุ่มวิสาหกิจชุมชนมีการจัดโครงสร้างองค์กรตามข้อกำหนดจากกรมส่งเสริมการเกษตร แต่ไม่ได้มีการดำเนินงานตามภาระงานที่ถูกกำหนดไว้ การดำเนินงานที่สร้างประสิทธิภาพในการจัดการมากที่สุดคือการจัดการในลักษณะกิจการส่วนตัว โดยการสร้างผลิตภัณฑ์ชุมชน

สมาชิกวิสาหกิจชุมชนที่เป็นแรงงานในครัวเรือน

วิสาหกิจชุมชนแปรรูปปลาน้ำจืด

การผลิตและตลาด มีการผลิตโดยใช้เทคโนโลยีขั้นต่ำ ใช้เครื่องมือและอุปกรณ์ภายในครัวเรือน ใช้วัตถุดิบและปัจจัยการผลิตที่มีอยู่ในชุมชน การจ้างงานในท้องถิ่น โดยแรงงานจ้างส่วนใหญ่เป็นแรงงานของสมาชิกในกลุ่มเอง และบางส่วนเป็นมาจากคนในชุมชนเดียวกัน

ด้านการตลาด วิสาหกิจชุมชนได้มีการสร้างตลาดภายในท้องถิ่น และชุมชนใกล้เคียง มีการสร้างการรู้จักจากชื่อเสียงของผู้ผลิต โดยยังไม่มีตราสินค้าที่เป็นเอกลักษณ์ วิสาหกิจชุมชนได้พยายามมีการพัฒนาผลิตภัณฑ์อย่างต่อเนื่อง พัฒนาความรู้ความสามารถเพื่อต่อยอดองค์ความรู้ดั้งเดิม ตลอดจนมีการพัฒนาบรรจุภัณฑ์อย่างต่อเนื่อง โดยได้รับความช่วยเหลือและสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ ในการให้ความรู้ ด้านการออกแบบบรรจุภัณฑ์ ซึ่งช่วยให้เกิดโอกาสทางการตลาดสูง และสามารถแข่งขันได้ในตลาด

เครื่องมือและอุปกรณ์การผลิต

ลักษณะของบรรจุภัณฑ์

บรรจุภัณฑ์และตราสินค้าภาครัฐออกแบบให้

รูปแบบการโฆษณาในท้องถิ่น

สำหรับโอกาสทางการตลาด ซึ่งพิจารณาจากจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค พบว่า กลุ่มวิสาหกิจชุมชนใช้องค์ความรู้แบบดั้งเดิมที่ยังไม่สามารถพัฒนาต่อยอดให้อยู่ในระดับที่สามารถแข่งขันได้ ไม่มีความรู้ด้านการส่งเสริมการตลาดที่ต่อเนื่อง และช่องทางการตลาดแคบ คู่แข่งขันรายใหญ่ในท้องตลาดที่เหนือกว่า แต่อย่างไรก็ตามท้องถิ่นได้มีการส่งเสริมการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงเพื่อให้กลุ่มคนเข้ามาศึกษาดูงานซึ่งจะเป็นโอกาสในการประชาสัมพันธ์และจำหน่ายผลิตภัณฑ์ได้

3) การศึกษาปัญหา

ปัญหาในการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนพบว่าวิสาหกิจชุมชนประสบปัญหาคล้ายกันคือไม่สามารถขยายตลาดได้เนื่องจากถูกจำกัดด้านเงินทุนและโดยไม่สามารถพัฒนาผลิตภัณฑ์ได้อย่างต่อเนื่อง ประกอบกับการแข่งขันจากคู่แข่งขันรายใหญ่ในตลาด ทำให้วิสาหกิจชุมชนมีตลาดเพียงในท้องถิ่นเท่านั้น ไม่มีตลาดที่แน่นอน ไม่มีการส่งเสริมการตลาด และขาดการบริหารจัดการกลุ่มที่ดี สมาชิกในกลุ่มไม่มีความพร้อมในการเข้าร่วมกิจกรรมและมักจะขาดความเชื่อถือในผู้นำกลุ่ม ซึ่งเป็นจุดอ่อนที่ทำให้วิสาหกิจชุมชนเติบโตช้าและมีแนวโน้มในการยกเลิกกลุ่มสูง แต่ยังคง

ดำเนินงานในลักษณะผลิตภัณฑ์ชุมชน ซึ่งปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดความล้มเหลวของวิสาหกิจชุมชนคือขาดแคลนเงินทุน ขาดระบบการบริหารจัดการที่ดี การพัฒนาผลิตภัณฑ์ไม่มีความต่อเนื่อง ไม่สามารถสร้างตลาดได้ สมาชิกไม่มีการทำกิจกรรมร่วมกันอย่างต่อเนื่อง และไม่มีการจัดสรรผลประโยชน์แก่สมาชิก ขาดการประสานงานภายในกลุ่ม สมาชิกไม่มีความพร้อมในการเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่ม การดำเนินงานทั้งหมดจึงเป็นหน้าที่ของผู้นำกลุ่ม

วิสาหกิจชุมชนที่มีแนวโน้มการขาดผู้สืบทอดภูมิปัญญา

วิสาหกิจชุมชนที่สมาชิกเป็นเพียงผู้รับจ้าง

วิสาหกิจชุมชนที่ยังไม่มีการพัฒนาต่อยอด

บรรจุภัณฑ์ที่ยังขาดการพัฒนา

4) การจัดเสวนากลุ่มและการสร้างเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน

การสร้างเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนเป็นเพียงการดำเนินการในนามกลุ่มวิสาหกิจชุมชน เพื่อการจัดซื้อวัตถุดิบ การแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ระหว่างกัน การสร้างเครือข่ายทางการตลาดและจัดหาวัตถุดิบระหว่างกันแต่อย่างไรก็ตาม กิจกรรมดังกล่าวก็มิได้ดำเนินงานในลักษณะการรวมกลุ่ม ยังคงเป็นเพียงการดำเนินงานในลักษณะต่างคนต่างทำ

การสร้างเครือข่ายของวิสาหกิจชุมชน

ผลิตภัณฑ์ที่จำหน่ายในหมู่บ้าน

พื้นฐานความเข้มแข็งของชุมชน

การแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างกลุ่มวิสาหกิจชุมชน

4.2 อภิปรายผล

ผลจากการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ทำให้เป็นที่ประจักษ์ว่าแม้ภาครัฐจะส่งเสริมด้านเงินทุนหรืออุปกรณ์ แต่วิสาหกิจชุมชนก็ยังมีจุดอ่อนที่ทำให้เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาตนเองคือ ขาดความรู้ความเข้าใจในการบริหารจัดการ การตลาด ขาดการพัฒนาผลิตภัณฑ์ และพบว่าแท้จริงแล้ววิสาหกิจชุมชนที่ขึ้นทะเบียนและดำรงกลุ่มอยู่ได้นั้นสมาชิกกลุ่มไม่ได้มีการทำกิจกรรมการผลิต การตลาด หรือการจัดการร่วมกัน การประเมินผลการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนโดยกรมส่งเสริมการเกษตรจึงไม่ใช่ตัวชี้วัดความสำเร็จของวิสาหกิจชุมชนอย่างแท้จริง การรวมกลุ่มจึงเป็นไปเพื่อต้องการการสนับสนุนด้านการเงินและปัจจัยการผลิตเท่านั้น งานดำเนินการกิจกรรมการผลิตจึงเป็นลักษณะผลิตภัณฑ์ชุมชนชน ซึ่งทำให้ลักษณะของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนมีสภาพอ่อนแอ และมีแนวโน้มการยกเลิกกลุ่มสูง การพัฒนาที่ยั่งยืนคือ การมีตลาดที่แน่นอน มีการบริหารจัดการที่ดี ภาครัฐให้การส่งเสริมอย่างจริงจังและต่อเนื่อง ตลอดจนการสร้างเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน สอดคล้องกับการศึกษาของชวลิต สันถะโกมล และคณะ (2548) ศึกษาแบบเครือข่ายการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนอย่างยั่งยืนในเขตพื้นที่ภาคตะวันตก จังหวัดกาญจนบุรี การพึ่งพา ตนเองอย่างยั่งยืนในมิติของการตลาด การผลิต การพัฒนาผลิตภัณฑ์และการแลกเปลี่ยนความรู้โดยเน้นการตลาดเป็นหลัก และสอดคล้องกับการศึกษาภัทรสิริย์ อันทร์จัน และสุพงษ์ วิบูลย์เศรษฐ (2551) การศึกษาการกำหนดกลยุทธ์เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการของวิสาหกิจชุมชนในเขตปฏิรูปที่ดิน กรณี: วิสาหกิจชุมชนกลุ่มโคเนื้อตำบลกระเสียว อำเภอด่านช้าง จังหวัดสุพรรณบุรี ศึกษากระบวนการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชน เพื่อหาสาเหตุของปัญหาการจัดการวิสาหกิจชุมชนที่ส่งผลกระทบต่อ การดำเนินงานและเพื่อกำหนดกลยุทธ์ในการพัฒนาประสิทธิภาพในการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชน พบว่าปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อ การดำเนินงานคือประสิทธิภาพการบริหารจัดการ เนื่องจากกลุ่มผู้นำขาดความรู้ในด้านการบริหารจัดการกลุ่ม และการจัดการระบบบัญชี สมาชิกขาดความรู้ในการรวมกลุ่ม และไม่มีเวลาเข้าร่วมกิจกรรม ตรงกับสุภาพ สุทธิรักษ์ (2551) การศึกษาการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนสู่ความเข้มแข็ง กรณีดอกไม้ประดิษฐ์จากใบยางพารา พบว่ารูปแบบของผลิตภัณฑ์ยังไม่หลากหลาย ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนสู่ความเข้มแข็งมี 2 ตัวแปรคือการมีส่วนร่วมของสมาชิกและชุมชนได้รับผลประโยชน์ ส่วนปัญหาและอุปสรรคได้แก่ ช่องทางการตลาดมีน้อย ขาดข้อมูลด้านการตลาด ระดับศักยภาพอยู่ในเกณฑ์ต่ำ เช่นเดียวกับ รุ่งสรรค์ ปิติปัญญา และคณะ (2543) ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของธุรกิจชุมชนในประเทศ พบว่าปัจจัยที่มีต่อความสำเร็จของธุรกิจชุมชนและเครือข่ายคือลักษณะพื้นฐานของชุมชน อันได้แก่แนวคิดในการทำงานร่วมกัน ชื่อเสียงทางวัฒนธรรม ภูมิปัญญาดั้งเดิม โดยเริ่มจากการสร้างตลาดในท้องถิ่น

4. สรุป

จากการศึกษาแนวทางการพัฒนาสู่ความยั่งยืนและเจริญเติบโตของวิสาหกิจชุมชน พบว่า วิสาหกิจชุมชน เกิดจากการรวมกลุ่มของคนในชุมชนท้องถิ่นที่มีวิถีการดำรงชีวิต ความเป็นอยู่ สังคมและวัฒนธรรมเดียวกัน การรวมกลุ่มเพื่อจดทะเบียนเป็นวิสาหกิจชุมชนเกิดจากส่งเสริมจากหน่วยงานภาครัฐ โดยการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษและจากการเรียนรู้ของคนในชุมชน ใช้วัตถุดิบที่ได้จากท้องถิ่น กิจกรรมการผลิตมีความสัมพันธ์สอดคล้องกับวิถีการดำรงชีวิตของคนในชุมชนคือเกิดจากพื้นฐานการประกอบอาชีพ วิถีชีวิต และภูมิปัญญาท้องถิ่น การศึกษาการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มพบว่ากลุ่มที่มีผู้นำเข้มแข็งและได้รับการยอมรับและความเชื่อถือจากสมาชิกมากที่สุด และพบว่าวิสาหกิจที่กำลังจะหมดสภาพมีผลมาจากขาดการบริหารจัดการที่ดี สมาชิกในกลุ่มไม่สามารถตกลงเกี่ยวกับการดำเนินงานและการจัดสรรกำไรร่วมกัน และสมาชิกไม่ไว้วางใจในการเข้าร่วมทุนร่วมกิจกรรม ทำให้วิสาหกิจชุมชนมีความอ่อนแอ และมีการแปรสภาพเป็นกิจการส่วนตัว

โดยทุกวิสาหกิจชุมชนต้องการความช่วยเหลือจากภาครัฐ ปัญหาของวิสาหกิจชุมชนที่พบมากที่สุดคือปัญหาด้านการตลาด การขาดศักยภาพในการพัฒนาบรรจุภัณฑ์ ไม่มีกิจกรรมส่งเสริมการตลาด ไม่มีสถานที่จัดจำหน่ายที่เหมาะสม ขาดเงินทุน สมรรถนะในการบริหารจัดการกลุ่มต่ำ ขาดแรงงานฝีมือ และขาดการส่งเสริมอย่างต่อเนื่องจากภาครัฐ

การสร้างเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน

การแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างวิสาหกิจชุมชน

การสร้างตลาดในท้องถิ่น

การถ่ายทอดความรู้ด้านการตลาดแก่กลุ่มวิสาหกิจชุมชน

4.1 ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะการนำผลการวิจัยไปใช้แนวทางการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนให้เกิดความเข้มแข็งและเติบโตได้คือ

- 1) ควรมีการถ่ายทอดความรู้ด้านการตลาดและการบริหารจัดการกลุ่มตามหลักธรรมาภิบาล ต้องมีการสร้างผู้นำที่มีความเข้มแข็ง เสียสละ และการสร้างความไว้วางใจกันในกลุ่มสมาชิก
- 2) ควรเริ่มจากการสร้างตลาดภายในท้องถิ่นก่อนเป็นอันดับแรกและผลิตในลักษณะผลิตภัณฑ์ชุมชนควบคู่กับการสร้างเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน
- 3) ภาครัฐควรให้การสนับสนุนการดำเนินกิจกรรมวิสาหกิจชุมชนอย่างใกล้ชิดและต่อเนื่องในลักษณะของการให้ความช่วยเหลือด้านการจัดหาสถานที่จำหน่ายผลิตภัณฑ์ เพื่อให้วิสาหกิจชุมชนมีการผลิตและมีการทำกิจกรรมที่ต่อเนื่อง
- 4) การพัฒนาวิสาหกิจชุมชนให้เกิดความเจริญเติบโตคือการพัฒนาต่อยอดผลิตภัณฑ์ การสร้างตลาดที่ถือเป็นหัวใจสำคัญของการดำเนินธุรกิจทุกประเภท ภาครัฐต้องเข้ามาให้ความช่วยเหลือด้านการสร้างความรู้ความเข้าใจด้านการตลาดให้วิสาหกิจชุมชนสามารถผลิตสินค้าหรือพัฒนาสินค้าให้ตรงกับความต้องการของตลาดได้
- 5) สูงสุดของการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนคือการดำเนินกิจกรรมโดยยึดหลักการตามแนวคิดเศรษฐกิจกิจพอเพียงและการบริหารจัดการตามหลักธรรมาภิบาล โดยชุมชนเพื่อชุมชนซึ่งจะเป็นที่มาของความยั่งยืนอย่างแท้จริง

แหล่งเรียนรู้ของชุมชน

ผู้นำกลุ่มวิสาหกิจชุมชนปุ๋ยอินทรีย์อัดเม็ด

การประชาสัมพันธ์ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนปุ๋ยอินทรีย์

การสัมภาษณ์ผู้นำกลุ่ม

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

- 1) การวิจัยครั้งต่อไปควรศึกษา เชิงลึกเกี่ยวกับการแนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์
- 2) การวิจัยครั้งต่อไปควรศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของการสร้างเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน
- 3) การศึกษาครั้งต่อไปควรศึกษาเกี่ยวกับการเสริมสร้างธรรมาภิบาลของวิสาหกิจชุมชน

5. กิตติกรรมประกาศ

คณะผู้วิจัยขอขอบพระคุณสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.) ซึ่งเป็นแหล่งเงินทุนที่ให้การสนับสนุนเงินทุนในการวิจัยครั้งนี้ และขอขอบพระคุณผู้อำนวยการสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณภูมิ ที่ช่วยประสานงานให้การดำเนินงานวิจัยครั้งนี้ประสบผลสำเร็จได้ด้วยดี

6. เอกสารอ้างอิง

- กรมส่งเสริมการเกษตร. 2548. พระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. 2548. สำนักงานเลขาธิการคณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน, กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.
- จิรัชศักดิ์ ปาสีพงษ์พันธุ์. 2545. วิเคราะห์ความเข้มแข็งของชุมชนตามแนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืน. กรุงเทพฯ: วิทยานิพนธ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ไมตรี วสันต์วงศ์. 2538. ศึกษาโครงการพัฒนารัฐกิจของกลุ่มเกษตรกรในชนบท. กรุงเทพฯ (อัดสำเนา)
- รังสรรค์ ปิติปัญญา และคณะ. 2543. ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของธุรกิจชุมชนในประเทศไทย. งานวิจัยมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์และสถาบันเทคโนโลยีราชมงคล.
- สุภาพ สุทธิรักษ์. 2549. ศึกษาการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนขนาดกลางและขนาดย่อมในภาคการเกษตร กรณีการแปรรูปอาหาร. กรุงเทพฯ. สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร.
- 2551. การศึกษาการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนสู่ความเข้มแข็ง กรณี ดอกไม้ประดิษฐ์จากใบยางพารา. สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.
- ภัทรสิริย์ อินทร์จนา และสุพงษ์ วิบูลย์เศรษฐ์. 2541. รายงานวิจัยเรื่องการกำหนดกลยุทธ์เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการของวิสาหกิจชุมชนในเขตปฏิรูปที่ดิน กรณีศึกษาวิสาหกิจกลุ่มโคเนื้อตำบลกระเสียว อำเภอด่านช้าง จังหวัดสุพรรณบุรี. มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย.
- ชวลิต สันถะโกมล และคณะ. 2548. โครงการวิจัยรูปแบบเครือข่ายการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนเพื่อพึ่งตนเองแบบยั่งยืนในเขตพื้นที่ภาคตะวันตก จังหวัดกาญจนบุรี. มหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี
- สำนักงานเลขาธิการคณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนจังหวัดสุพรรณบุรี. 2550. ระเบียบวาระการประชุมคณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนจังหวัดสุพรรณบุรี ครั้งที่ 3/2550 ณ ห้องประชุม สำนักงานเกษตรจังหวัดสุพรรณบุรี. เมื่อวันที่ 26 กันยายน 2550
- สำนักงานเกษตรจังหวัดจันทบุรี. 2550. วิสาหกิจชุมชน (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก <http://chantaburi.doae.go.th/.visahskit. Html>. 28/9/2550
- สุวรรณณี คำมัน. 2550. ทูตทางสังคมเกี่ยวข้องกับชีวิตท่านอย่างไร. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก http://www.agmassmedia.com/nesdb/article_013htm. 03/10/07